

IDEEA NAȚIONALĂ ÎN GÂNDIREA GENERAȚIEI DE LA 1848: NICOLAE BĂLCESCU

LORENA-VALERIA STUPARU*

Abstract. *This study reepresents a part of the chapter „The national idea in 1848 generation thought“ from the Research Project „The Encyclopedia of Romanian Political Thought“, vol. I: 1821-1918, in progress at the Institute Publishing House. The article refers in particular to Nicolae Bălcescu's conception of nation, nationality and national unity about which he wrote a few philosophical-political texts in Paris in 1850, starting from the events of 1848 in the Romanian lands.*

Keywords: *Nicolae Bălcescu, 1848 generation, Romanian nation, national liberation, political unity.*

1. Animată de idei generoase precum aceea de libertate individuală, socială și națională, de înalte exigențe etice, de solidaritate, de dragostea pentru istoria și cultura română și de sentimentul datoriei și demnității de a contribui la recunoașterea acestora, generația pașoptistă¹ este definită într-un mod sugestiv de Neagu Djuvara: „Așa s-a întâmplat la noi cu bărbații născuți, să spunem, între 1800 și 1830, și pe care-i putem numi «generația de la 1848». Erau doar o mână de oameni, însă luptau mânăți de o credință nețărmurită în destinele țării lor. Au lepădat, ca

* CS III dr. la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion. I. C. Brătianu“ al Academiei Române.

¹ Din Generația de la 1848, după „Tabla de materii“ a *Istoriei Literaturii Române* de George Călinescu, fac parte următorii reprezentanți, mai mult sau mai puțin scriitori: Romanticii (1827-1848) subcalsificați la rândul lor în „Cântăreții ruinelor. Damnații. Mesianicii utopici“ dintre care fac parte Vasile Cârlova, Tudor Vladimirescu, Eliade Rădulescu, C. Aristia, Gr. Pleșoianu, Grigore Alexandrescu, Daniil Scavinschi, Mihai Cuciuran, C.A. Rosetti; „Mesianicii pozitivi. 1840-1848“; reprezentanții spiritului critic (Mihail Kogălniceanu, N. Bălcescu, Al. Russo); Antibonjuriștii (1830-1848), „boiernașii“ conservatori (C. Făca, Zilot Românul, Naum Râmniceanu, C. Bălăcescu, Colonelul Lăcusteanu, Paharnicul C. Sion); Întemeitorii prozei, Întîii umoriști (Ermiona Asachi, Constantin Negruzzi, Anton Pann, Cilibi Moise); „Romantici macabri și exotici 1842-1859“, „Tehnicieni“ ai versului muzical (D. Bolintineanu, Costache Stamati); „Patrioți și unioniști“ (Cezar Boliac, Ioan Catina, Andrei Mureșanu, G. Sion, C. Negri, C. Dăscălescu, G. Săulescu, C. Caragiale, Iorgu Caragiale, E. Winterhalder, D. Gusti, N. Istrati, Al. Pelimon, C.D. Aricescu, Ioan Sârbu, Al. Donici); Vasile Alecsandri (îi este consacrat un subcapitol). Dincolo de această clasificare revelatoare pentru spiritul timpului, vorbind despre generația de la 1848 ne referim la membrii ei marcantă nu numai prin activitatea revoluționară, cât mai ales în calitate de întemeietori, prin scrierile lor, ai culturii române moderne: Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, A.I. Cuza, Ion Ghica, I.H. Rădulescu, C.A. Rosetti, I.C. Brătianu, Frații Golești, Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Timotei Cipariu, Avram Iancu, Alexandru Papiu Ilarian ș.a.

pe niște vechituri, obiceiurile, instituțiile, până și vocabularul impuse de o putere străină. Au sorbit cu nesaț din izvoarele culturii apusene; au adoptat instituții noi, au înnoit limba, au creat pe de-a-ntregul o literatură de valoare universală, au început, în liniște, un proces democratic, într-un ritm nemaicunoscut de vreo altă țară din Europa; au fixat, pentru generații, cu îndrăzneală și realism, marile obiective politice ale neamului și au determinat Europa să țină seama de ele. Ei au făcut toate acestea. Au făcut chiar mai mult: au făurit România².

Importanța revoluției de la 1848 din Țările Române în istoria națională și rădăcinile istorice ale acesteia pot fi surprinse, după cum observa Dan Berindei³ în celebrele fraze introductive din *Mersul revoluției în istoria românilor*, lucrare din 1850 a „ideologului politic și revoluționar” Nicolae Bălcescu: „Revoluția de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decât voința întâmplătoare a unei minorități sau mișcarea general europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltorii ei sunt optsprezece veacuri de trude, suferințe în lucrare a poporului român asupra lui însuși”⁴.

Mai mult, dincolo de faptul că în spiritul timpului, revoluția română de la 1848 a fost consecința transformărilor locale din viața social-economică și politică a țărilor române din perioada târzie a destrămării feudalismului, în spirit hegelian, Bălcescu anticipează în acest text problematica misiunii istorice a națiunii române care va face obiectul preocupărilor unor gânditori români din perioada postrevoluționară, după ce obiectivul istoric al unității naționale se va împlini: „Ea fu o fază, o evoluție istorică naturală, neapărată, prevăzută a acelei mișcări providențiale care târaște pe nația română împreună cu toată omenirea pe calea nemărginită a unei dezvoltări progresive, regulate, către ținta prea înaltă ce Dumnezeu ne ascunde și unde El ne așteaptă”⁵.

Legitimitatea aprecierilor lui Nicolae Bălcescu asupra revoluției este greu de contestat, date fiind rolul de organizator al evenimentelor la care a participat deopotrivă ca intelectual, dar și ca „soldat” în slujba cauzei: „În Țara Românească în prima etapă, frământările care formau preludiul revoluției s-au manifestat prin agitații în sânul populației, prin difuzarea de manifeste antifeudale, prin difuzarea unor petiții și memorii în care se pretindea înfăptuirea pe cale legislativă a anumitor reforme; prin elaborarea formei inițiale a programului revoluției. (...) Cel mai entuziast exponent al acestei concepții și dorințe și cel mai ardent participant și organizator al acestor acțiuni a fost Nicolae Bălcescu. La locuința sa din Paris și la convocarea sa, a avut loc istorica întrunire din 8/20 martie 1848, în cursul căreia muntenii și moldovenii prezenți (în afară de N. Bălcescu, s-au mai aflat acolo I. Alecsandri, D. Bolintineanu, I. T. Curius, A. G. Golescu-Negru, I. Lecca, C. Mavrodin, V. Mălinescu, T. Rîșcanu) au decis începerea acțiunii revoluționare,

² Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, Traducere din franceză de Maria Carpov, București, Editura Humanitas, 2013, p. 392.

³ Dan Berindei, *1848 în Țările Române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 7.

⁴ Nicolae Bălcescu, „Mersul revoluției în istoria românilor”, în N. Bălcescu, *Opere II. Scrieri istorice, politice și economice 1848-1852*, Ediție critică și note de G. Zane și Elenea G. Zane, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982, p. 107.

⁵ *Ibidem*.

întocmind un program de factură burghezo-democratică, în care între altele s-a preconizat împrăștierea țăranilor cu despăgubire, deziderat central al programului, care avea să intre în punctul 13 al Proclamației de la Islaz. Programul schițat în 18/20 martie era «potrivit (asemănător, n.a.) proclamației ce s-a făcut pe urmă în iunie», formând sâmburele din care s-a dezvoltat proclamația⁶.

Privitor la personalitatea lui Nicolae Bălcescu, pentru George Călinescu, dacă „Eliade (Ion Heliade Rădulescu, n.m.) era un mesianic cețos și egoist, încredințat că vremile moderne îi datorau totul, fără simț practic, dezinteresat de tot ce nu se învârtea în jurul său” iar în epoca lui apar „alți mesianici, mai discreți sau mai profetici, cu sentimentul în orice caz de a avea o misiune, care însă știu s-o traducă în termenii ei pozitivi”, cel mai puțin teatral dintre ei și cel mai constructiv fiind M. Kogălniceanu, „Mesianismul lui N. Bălcescu este, în stil aprins, tot atât de pozitiv ca și al lui Kogălniceanu. Și de astă dată omul e mai spectaculos decât opera”⁷.

Filosofia politică a lui Nicolae Bălcescu, preocupată de ideea de libertate (identificată cu ideea de Dumnezeu), de teoria progresului ca dezvoltare morală, dovedind „afinitățile sale cu Michelet (îndeosebi cu *Introduction à l'histoire universelle*, 1831) și, în genere, cu școala istorică franceză a restaurației”⁸, este strâns legată de filosofia istoriei, după cum observa Radu Pantazi.⁹ Ca istoric dublat de filosof, Bălcescu face o distincție importantă între naționalitate și unitatea națională: „Dacă naționalitate este sufletul unui popor, dacă câtă vreme el păstrează acest semn caracteristic al individualității sale, acest spirit de viață, el este investit cu dreptul imprescriptibil de-a trăi liber, unitatea națională este chezașuirea libertății lui, este trupul lui trebuincios ca sufletul să nu piară și să amorțească, ci din contră, să poată crește și a se dezvolta”¹⁰.

Dar Nicolae Bălcescu a specificat că idealul unirii politice nu este un merit al generației sale, ci se întâlnește și este atestat în trecutul îndepărtat, iar pentru a dovedi aceasta întreprinde ample incursiuni în istorie, prin intermediul cărora susține ideea continuității, iar „Cercetarea modului cum se înfățișează acest ideal în trecutul istoric îl conduce pe Nicolae Bălcescu la o matură și instructivă constatare, aceea că unirea a fost un deziderat exprimat încă din vremurile îndepărtate, constituind un stimulent puternic, care a însoțit permanent și a însuflețit toate marile înfăptuiri ale poporului de-a lungul istoriei”¹¹.

Recunoscând că preocupările sale nu sunt rupte de legătura cu trecutul, ci, dimpotrivă, sunt o restituire intelectuală pioasă a eforturilor înaintașilor, Bălcescu reamintește că „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji,

⁶ Valeriu Șotropa, *Proiectele de constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din țările române în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, p. 138.

⁷ George Călinescu, *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent* (Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ediție și Prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1985, pp. 172; 174.

⁸ Paul Cornea, „Pașoptismul și cultura germană”, în *Aproapele și departele*, București, Cartea Românească, 1990, p. 254.

⁹ Radu Pantazi, „Raționalismul. Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuțiu, C.A. Rosetti, George Barițiu”, în *Istoria Filozofiei Românești*, Vol. I, Redactor responsabil Nicolae Gogoneață, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972, p. 274.

¹⁰ Nicolae Bălcescu, „Mersul revoluției în istoria românilor”, *op. cit.*, p. 111.

¹¹ Victor V. Grecu, *Revoluția, unirea, independența în Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984, p. 50.

a tuturor bărbaților noștri cei mari, cari întrupară în sine individualitatea și cugețarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dânsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră¹².

După cum subliniază Victor V. Grecu, preocupările lui Nicolae Bălcescu în legătură cu problema unității politice și statale pornesc de la definirea noțiunilor și atestarea realității unității poporului nostru, de la precizarea semnificației complexe și multilaterale a luptei pentru unificarea politică.

Astfel, conceptul de națiune este definit drept o comunitate ce se caracterizează „prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, sentimente, prin poziția geografică, prin trecutul lor și, în sfârșit, prin nevoia de-a se păstra și de-a se mântui”. Toate acestea alcătuiesc pecetea naționalității, apreciată ca fiind „sufletul unui popor [...] semnul caracteristic al individualității sale”. În concepția lui Nicolae Bălcescu, patria constituie o entitate etnico-lingvistică, care cuprinde toate provinciile locuite de români și cu această accepțiune apare în lucrările sale sub numele de *Dacia noastră* sau *România*: „Care este românul care să nu aspire la o Românie?”¹³. „Prin unitate politică – arată Bălcescu – noi înțelegem reunirea sub un singur guvern a diferitelor interese pentru care toată societatea este prin origine stabilită”.¹⁴

Având o semnificație profundă, în gândirea lui Nicolae Bălcescu unitatea politică înțeleasă ca unitatea de stat este considerată condiția esențială a celorlalte aspirații (sociale, juridice, culturale).

O primă semnificație politică a unirii românilor într-un stat național este strâns legată de libertatea națională. Aceasta din urmă „nu poate veni și de la curțile împăratești și din mila împilătorilor și a despoților, ci numai dintr-o unire strânsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor”. Ea este, totodată, așa cum s-a arătat aici, garanția libertății poporului și o condiție esențială a dezvoltării sale: „Unitatea națională este cheazășuirea libertății lui, este trupul trebuincios ca sufletul să nu piară și să amortească, ci din contră să poată crește și a se dezvolta”. Lărgind cadrul semnificației, Bălcescu arată că, în raport cu evoluția poporului, „Unitatea este cheazășuirea independenței noastre naționale”¹⁵.

Unirea trebuia să fie, în concepția revoluționarului democrat, obiectivul unei noi revoluții, al unei „revoluții naționale”: „Revoluția viitoare nu se mai poate mărgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pământ și de capital și frați asociați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mărgini a cere libertatea din lăuntru, care este peste puțină a dobândi fără libertatea din afară, libertatea de sub domnirea streină, ci va cere unitatea și libertatea națională. Deviza ei va fi: *Dreptate, Frăție, Unitate*. Ea va fi o revoluție națională. Aceasta este calea ce va lua revoluția română”¹⁶.

Dan Berindei a remarcat că perioada dintre revoluțiile din 1821 și 1848 a fost caracterizată de intensificarea și modernizarea luptei politice, dar și de accentuarea caracterului ei național, deoarece „Nici Regulamentul Organic și nici absolutismul

¹² Nicolae Bălcescu, „Mersul revoluției în istoria românilor”, *op. cit.*, p. 111.

¹³ N. Bălcescu, *Opere I*, (2), p. 276.

¹⁴ N. Bălcescu, *Opere I*, (2), p. 257.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 130; 105.

¹⁶ N. Bălcescu, „Mersul revoluției în istoria românilor”, *op. cit.*, p. 112; *Opere I*, (2), pp. 105-107.

luminat din Transilvania n-au oferit cadre politice satisfăcătoare și acest lucru a deschis și mai mult drumul spre revoluția pașoptistă.¹⁷

Ca moment hotărâtor al procesului de formare a României moderne, revoluția română de la 1848 se încadrează totodată în procesul revoluționar general.¹⁸

Revoluțiile de la 1848 din Europa au fost animate de revendicări de natură politică, bazate pe idei liberale, dar și aspirațiile sociale au făcut obiectul programelor și acțiunii revoluționare. Totuși, „celălalt factor al mișcării revoluționare îl constituie naționalismul, ceea ce a dus la caracterizarea anului 1848 drept «primăvară a popoarelor»¹⁹, arată Jean-Marie Le Breton.

În schimb, același istoric susține că „Revoluțiile din 1848 reprezintă cea mai gravă atingere adusă sistemului european instituit în 1815. (...) În timp ce forțele conservatoare își revin de bine de rău în Franța, în Italia și în Austria, problema germană începe să domine scena europeană, și o va domina vreme de un secol²⁰.

De aceea poate, ideologia revoluționară românească din 1848, având ca trăsături dominante caracterul ei antifeudal și național, încadrată, cum arătam, fenomenului general european, primește influențe culturale și din această zonă. Spre deosebire de raporturile pașoptiștilor cu cultura franceză, arată într-un studiu Paul Cornea, raporturile culturale româno-germane din aceeași perioadă, atât cât au fost, se bazează pe faptul că atât societatea română, cât și societatea germană „se află între 1830-1860 în fața aceluiași probleme fundamentale: înfăptuirea unității naționale și revoluția burghezo-democratică (implicând lichidarea feudalismului și ridicarea claselor năpăstuite“, deși „căile concrete ale desfășurării istorice rămân desigur diferite²¹. Căci „Nici în Principate, nici în Transilvania evenimentele nu se desfășoară la fel, dar sensul conflictelor e același: autoritățile reprimă drastic orice tentative de liberalizare, o cenzură aspră veghează asupra presei și a publicațiilor, burghezia pare redusă la neputință, iar mica nobilime, încă sub influența ideilor luministe, se agită pentru un program moderat de reforme. Totuși, și în Țările Române, ca și în Germania, sub înghețul aparent, nemulțumirile se acumulează exploziv, criza regimului absolutist se adâncește, iar ideea națională evoluează irezistibil de la „conștiința unei idei culturale și umanitare“ spre „o dorință de putere național-politică²². De aceea, „Tocmai datorită evoluției politice întârziate în raport cu Franța și Anglia, Germania reprezintă pentru aripa moderată a pașoptismului, îndeosebi pentru ardeleni, un rezervor de idei, argumente și modele culturale care răspund aspirațiilor lor spre un progres rezemat pe tradiție, spre un liberalism ferit de excese iacobine și spre un moralism fundat pe o solidă cultură filozofică²³.

2. Ca element fundamental al ideologiei revoluționare române de la 1848, caracterul ei național este reflectat nu numai în obiective, dar și în caracterul unitar al acțiunii revoluționare.

¹⁷ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 15.

¹⁸ *Ibidem*, p. 17.

¹⁹ Jean-Marie Le Breton, *Măreția și destinul bătrânei Europe 1492-2004. Eseu istoric*, Traducere din franceză de Vlad Russo, București, Humanitas, 2006, pp. 90-91.

²⁰ *Ibidem*, p. 92.

²¹ Paul Cornea, „Pașoptismul și cultura germană“, *op. cit.*, p. 250.

²² *Ibidem*, p. 251.

²³ *Ibidem*, p. 252.

Dan Berindei observă și aduce argument că „Fruntașii revoluției de la 1848 au judecat evenimentele și perspectivele ca români și nu ca moldoveni, transilvani sau munteni; obiectivele erau similare sau foarte apropiate și faptele lor din timpul revoluției au reflectat națiunii, ca și a ideologiei, caracterul unitar al acesteia și al programului, cu toate exprimările lor provinciale. Nu întâmplător s-a vorbit în mod repetat în documentele revoluției de opt milioane de români, cifră care însemna totalitatea națiunii din acea vreme. Proclamația de la Islaz a revoluționarilor munteni menționa că românii «sunt o nație mai mult de 8 milioane suflete» și nu numai atât dar și că ei vor apăra solidar drepturile lor. Unul dintre fruntașii revoluției din Țara Românească rostind apoi o cuvântare pe Câmpul libertății de la București, la 20 iulie/1 august 1848, când tratativele cu Soliman Pașa, reprezentantul Porții otomane, în care se găseau: o strânsă conlucrare, circulația oamenilor în diferitele părți ale teritoriului la un moment de răscruce, a afirmat și el că «frații noștri» – și el a enumerat toate provinciile istorice locuite de români – «care sunt în număr de 8 milioane, vor sprijini cauza noastră». La rândul său, moldoveanul Kogălniceanu a amintit într-unul din documentele fundamentale ale revoluției de o naționalitate de opt milioane de români, iar bănățeanul Eftimie Murgu, exprimând o viziune unitară românească, se «bucură din inimă» citind programul de la Islaz și plânge de bucurie aflând „despre triumful libertății în România, adică în Țara Românească, considerată de patrioți drept nucleul statului național român”²⁴.

În acest sens, dovedind că revoluția însăși a fost făcută în numele unității naționale, fiind ea însăși unitară, în mica lucrare intitulată „Mișcarea Românilor din Ardeal”, redactată tot la Paris în 1850, Bălcescu rememora: „Aici, fraților, dați-mi voie a vă aduce aminte că revoluționarii din Țara Românească, deși crezură că trebuie a urma după pilda ardelenilor și că împregiurările politice nu-i iartă a pune din început în programul lor chestia unității naționale, dar n-au perdut un minut din vedere solidaritatea ce îi leagă cu toate ramurile nației române. Ei au apărut și s-au luptat deopotrivă pentru drepturile Moldovei ca și pentru ale Țării Românești și atât înainte, în vremea cât și după revoluția de la iunie 1848, ei mereu au apărut și apără încă înaintea ungurilor și a Europei drepturile românilor din Ardeal, Banat și Ungaria”²⁵.

Deși istoricul Petre P. Panaitescu consideră că „Greșeala Românilor a fost însă că n-au fost uniți în aceste împrejurări și au provocat mișcări revoluționare deosebite în Moldova, Țara Românească și Ardeal fără legatură între ele și la date deosebite”²⁶, totuși, membrii generației au avut aceleași idealuri.

Lui Vasile Alecsandri, de exemplu, în celebra *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*, George Călinescu îi consacră nu mai puțin de 41 de pagini (281-319) ceea ce mi se pare semnificativ pentru importanța poetului deopotrivă în poezie și pentru locul lui de cinste în cultura națională, care la un

²⁴ Dan Berindei, *op. cit.*, pp. 29-30.

²⁵ Nicolae Bălcescu, „Mișcarea Românilor din Ardeal”, în N. Bălcescu, *Opere II. Scrieri istorice, politice și economice 1848-1852*, Ediție critică și note de G. Zane și Elenea G. Zane, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982, p. 107.

²⁶ Petre P. Panaitescu, *Istoria românilor*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990, p. 278.

moment dat se intersectează cu politica. Aici este demn de amintit faptul că după înfrângerea revoluției și după ce „scăpă de arestare fugind în munții Hangului și de aci prin Brașov în Bucovina, unde fu văzut, în Cernăuți, „purure vesel“, în haine când albe, când naramzii, pe cap cu o panama“, după ce ca „mădular al comitetului ales de obștie“, făcuse o *Protestație în numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu*, în care clama împotriva nelegiuirilor lui Mihail Sturza, se afla la Paris, „unde căuzașii tenebroși constatară că poetul ocolea conspirațiile lor și frecvența, gătit din ac, balurile“. În fond, explică marele istoric al literaturii române, poetul „își făcea relații utile cauzei și lupta, prin poezie, pentru revoluție și pentru unitatea poporului român“. În acest sens, „O întâie versiune a Horei Unirii e chiar din 1848, publicată în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, și include și pe românii de peste Carpați: Ardelean copil de munte,/ Ea-n ridică-acum cea frunte/ și te-nsuflă de mândrie/ Că ești fiu de Românie“. Totodată, se răspândea în foi volante Deșteptarea României, revoluționară și unionistă: „Hai, copii de-același sînge! hai cu toți într-o unire,/ Libertatea-acum sau moarte să cătăm să dobîndim“²⁷.

În schimb, „Ideile critice ale lui Russo, foarte sănătoase, nu sunt deosebite de ale generației lui (Kogălniceanu, Negruzzi, Alecsandri)“ și „Sunt exprimate cu mai multă legătură logică“. Înscriindu-se în aceeași arie a filosofiei istoriei, ca și Bălcescu „El deplângea întâi de toate pierderea contactului cu moșii și strămoșii, pe care nu-i socotea deloc «neluminați de la olaltă și neștiutori de nimica». Nu era nicidecum pentru starea pe loc, însă găsea că «nimică nu ne mai leagă cu trecutul, și fără trecut o societate este șchioapă»“. Pentru el, „Națiile care au pierdut afilierea năravurilor părintești îs nații nestatornice, sau, precum zice vorba cea proastă, nici turc, nici turlac“. Într-un cuvânt, conchide Călinescu, „punea ideea de tradiție la baza oricărui real progress“. Alecu Russo, de al cărui nume se leagă *Cîntarea României*, „fusesse, în 1848, la Blaj și constatase un lucru trist: «În ziua aceea frumoasă un lucru însă lipsia pe cîmpul Blajului... limba!»“²⁸ (Călinescu, 194)

Cât de greu se construiesc o limbă și o cultură națională, o dovedește chiar efortul pașoptiștilor care au contribuit la acestea în așa măsură, încât Eminescu însuși se simțea epigon al unora dintre ei.

În elaborarea conceptelor de națiune și cultură națională, Herder a constituit o sursă privilegiată pașoptiștilor români. De exemplu, pe lângă G. Barițiu care vorbește de „zdravănil Herder“, C. A. Rosetti îl consemnează într-o notă de jurnal despre importanța limbii materne ca element definitoriu al identității naționale: „Eri, citind pe Herder despre limbăgiu, am suferit tare; căci el m-a confirmat și mai tare în credința ce aveam, că dacă copiii mei vor învăța limba franceză ca limbă mumă, se vor gândi ca francezi, iar nu ca români“ (C.A. Rosetti, *Jurnalul meu*).

La fel, „Al. Odobescu, în cunoscutul studiu *Cînticele poporane*, laudă «luminosa inspirațiune» a luministului german de a căuta în folclor «caracterul și amin-tirile unei națiuni».“ Paul Cornea arată că „Cei mai mulți pașoptiști l-au cunoscut pe Herder prin intermediul traducerii filoromânului Edgar Quinet (*Idée sur la philosophie de l'histoire de l'humanité*, 1834), care s-a bucurat în epocă de o imensă vogă. (...) În fapt, fermentul care a acționat asupra culturii române de la

²⁷ George Călinescu, *op. cit.*, pp. 288-289.

²⁸ *Ibidem*, p. 194.

mijlocul secolului trecut a fost în mai mică măsură Herder însuși, cât vastul și impetuosul curent herderian, amplificat ramificat și patetizat prin contribuția romanticilor (...) Chiar dacă e imposibil să delimităm ce-i revine marelui luminist, ce aparține urmașilor și ce reprezintă o simplă coincidență de gând și sensibilitate, e incontestabil că ideologia pașoptistă, atât de organic legată de problema definirii specificului național, s-a format și s-a maturizat absorbind ecouri herderiene.²⁹

3. După cum am văzut, din conceptul de națiune, Bălcescu deduce principiul naționalității și, după cum observă G. Zane „îi caută o justificare nu numai etică, dar și istorică, într-o interpretare la fel influențată de școala romantică franceză. N. Bălcescu a înțeles că fiecare etapă în dezvoltarea națiunii are problemele ei și ca atare, națiunea română în epoca sa are problemele ei pe care generația sa trebuie să le rezolve“.³⁰

Vorbind la Paris pe 20 septembrie 1850 în numele generației sale, Bălcescu mărturisea, patetic: „Fraților români! Niciodată încrederea în viitorul României, una mare și nedespărțită, nu a eșit din inima noastră. Niciodată dezunirea nu va fi păcatul în care vom cădea. Datoriile ce avem către patrie nu sunt încă împlinite, sângele nostru este al vostru, virtutea noastră este a voastră, noi le cruțăm pentru voi, pentru mântuirea țării, când ceasul sculării popoarelor și al biruinței lor va suna; și acest ceas nu este departe“.³¹

Această declarație încărcată de patriotism, solidaritate și spirit de jertfă este o dovadă în plus că „Mișcarea din 1848 este, fără îndoială, germele din care s-a dezvoltat viața de stat modernă a României. Ea constituie punctul de trecere de la trecut la prezent“.³²

După cum arată Nicolae Isar, „în ciuda desfășurării pe provincii istorice, în raport de situația politică specifică acestora“, mișcarea din 1848 „a pus în evidență aspirațiile de unitate națională ale românilor, subsumând importante acțiuni de colaborare între diferitele ramuri ale poporului român, prin reprezentanții lor, elaborându-se proiecte comune de acțiune – mai ales în faza finală a revoluției românilor din Transilvania – punându-se în lumină necesitatea organizării în comun a mișcării de redeschere națională; desfășurarea separată a evenimentelor, sub raportul acestor aspecte din urmă, s-a configurat, cel puțin formal (...) drept o revoluție a tuturor românilor, în deplină solidaritate, o „revoluție românească“.

Dezideratul unității naționale a fost proiectat, în același timp, în plan european dar totodată, revoluția „a pus în evidență strategia pentru realizarea acestui deziderat: lupta în etape, pe calea realizării unirii morale și politice, la nivelul fiecărei provincii, aceasta urmând să ducă la realizarea unității depline. Pe linia imboldurilor date de revoluția de la 1848 se înscrie amplificarea luptei pentru unitate națională în deceniul următor și transformarea dezideratului Unirii Principatelor într-o problemă europeană³³.

²⁹ Paul Cornea, *op. cit.*, pp. 255-257.

³⁰ G. Zane, *N. Bălcescu. Opera. Omul. Epoca*, București, Editura Eminescu, 1975, p. 17.

³¹ Nicolae Bălcescu, „Manifest către poporul român“, în N. Bălcescu, *Opere II. Scrieri istorice, politice și economice 1848-1852*, Ediție critică și note de G. Zane și Elenea G. Zane, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982, p. 103.

³² Ștefan Zeletin, *Burghezia română. Originea și rolul ei istoric*, București, Humanitas, 2006, p. 39.

³³ Nicolae Isar, *Istoria modernă a românilor: 1774/1784-1918*, București, Editura Universitară, 2006, p. 147.

Unul dintre cei mai importanți lideri revoluționari este Nicolae Bălcescu, care prin opera și activitatea sa a adus o strălucită contribuție la afirmarea conștiinței naționale și a redeșteptării naționale: „În plan intern, revoluția de pe teritoriul Țărilor Române a pus în evidență necesitatea implicării straturilor largi ale societății în lupta pentru libertate socială și națională; în Transilvania, Banat, Bucovina, mișcarea națională a putut căpăta amploare prin atragerea păturilor de jos ale societății, a țăranimii în primul rând, după cum în Țara Românească, evenimentele n-ar fi putut să capete amploare fără atragerea țăranimii, cointeresată de împroprietărirea pe care revoluția le-o promitea; în Transilvania, restabilirea absolutismului habsburgic nu va putea duce la anularea desființării iobăgiei și împroprietării, iar în Țara Românească și Moldova, odată cu restabilirea regimului regulamentar, reforma agrară, deși anulată, ca rezultat al acuității pe care o capătă, începând de la 1848, avea să fie rezolvată, ceva mai târziu, în 1864”³⁴.

BIBLIOGRAFIE

- Bălcescu, Nicolae, „Mersul revoluției în istoria românilor“, în N. Bălcescu, *Opere II. Scrieri istorice, politice și economice 1848-1852*, Ediție critică și note de G. Zane și Elenea G. Zane, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982.
- Bălcescu, Nicolae, „Mișcarea Românilor din Ardeal“, în N. Bălcescu, *Opere II. Scrieri istorice, politice și economice 1848-1852*, Ediție critică și note de G. Zane și Elenea G. Zane, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982.
- Bălcescu, Nicolae, „Manifest către poporul român“, în N. Bălcescu, *Opere II. Scrieri istorice, politice și economice 1848-1852*, Ediție critică și note de G. Zane și Elenea G. Zane, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982.
- Berindei, Dan, *1848 în Țările Române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- (Le) Breton, Jean-Marie, *Măreția și destinul bătrânei Europe 1492-2004. Eseu istoric*, Traducere din franceză de Vlad Russo, București, Humanitas, 2006.
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent* (Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ediție și Prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1985.
- Cornea, Paul, „Pașoptismul și cultura germană“, pp. 238-263, în *Aproapele și departele*, București, Cartea Românească, 1990.
- Chindriș, Ioan, *Ideologia revoluționară a lui Alexandru Papiu Ilarian*, București, Editura Politică, 1983.
- Djuvara, Neagu, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, Traducere din franceză de Maria Carpov, București, Editura Humanitas, 2013.
- Grecu, Victor V., *Revoluția, unirea, independența în Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984.
- Isar, Nicolae, *Istoria modernă a românilor. 1774/1784-1918*, București, Editura Universitară, 2006.
- Panaiteșcu, Petre P., *Istoria românilor*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990.
- Pantazi, Radu, „Raționalismul. Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuțiu, C.A. Rosetti, George Barițiu“, în *Istoria Filozofiei Românești*, Vol. I, Redactor responsabil Nicolae Gogoneață, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972.
- Șotropa, Valeriu, *Proiectele de constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din țările române în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976.
- Zane, G., *N. Bălcescu. Opera. Omul. Epoca*, București, Editura Eminescu, 1975.
- Zeletin, Ștefan, *Burghezia română. Originea și rolul ei istoric*, București, Humanitas, 2006.
- Istoria Românilor din Dacia Traiana* de A. D. Xenopol, Iași, Editura librăriei școalelor Frații Șaraga, 1896. Volumul XII. Revoluția din 1848 și Unirea. 1848-1859.

³⁴ *Ibidem*, p.